

JEROEN VAN DER VLIET

Malta en het publiek

Artikel 9 van het Verdrag van Malta gaat over de bewustmaking van het publiek van het archeologisch erfgoed. Een niet onbelangrijk artikel! De SNA besloot vijf sprekers – conservator L. Swinkels, onderwijskundige I. van Manen, publicist A. Carmiggelt, gemeentelijk archeoloog M. van Veen en projectontwikkelaar A. Habib – uit te nodigen dit onderwerp nader, en vooral kritisch, te belichten op de SNA-Contactdag van 25 september 1999.

Kurk onder het verdrag

Over het waarom van de bewustmaking van het publiek van het archeologisch erfgoed zijn de aanwezigen het in grote lijnen eens. In haar openingstoespraak noemt R. Magendans, vice-voorzitter van de SNA, Artikel 9 de 'kurk onder het verdrag'. Immers, geen erfgoedbescherming is mogelijk zonder publiek draagvlak. Volgens de uitkomst van het NIPO-onderzoek enkele jaren geleden is dit draagvlak voldoende aanwezig. Directeur D. Scheerhout plaatst het artikel in de bredere discussie over het investeren in de kwaliteit van de samenleving zoals deze naar voren komt in bijvoorbeeld de interdepartementale nota *Belvedere* en de Troonrede van 1999. Archeologie maakt immers deel uit van het collectief erfgoed, is collectief eigendom en zou moeten worden ontsloten voor het brede publiek. Hoe deze bewustmaking goed tot stand kan komen is een ander verhaal. Uit recent onderzoek van Bureau Erfgoed Actueel naar cultuurparticipatie van scholen blijkt dat er vooralsnog weinig van de archeologie gebruik wordt gemaakt als leermiddel, zoals dat wel het geval is met musea en monumenten.

Het grote publiek

Hoe boeiend is de Nederlandse archeologie eigenlijk voor het grote publiek? L. Swinkels, hoofd collecties en conservator archeologie van het Museum Het Valkhof, is van mening dat 'de interesse voor de vaderlandse archeologie zijn grenzen kent'. Het Nijmeegse museum vergroot de groep bezoekers die met archeologie in aanraking komt door de archeologische collectie van het voormalig Museum G.M. Kam in een grotere presentatie van oude en moderne kunst op te nemen. Archeologie botst nu niet met de meer terughoudende presentatie van kunst. Swinkels maakt zich sterk voor het inbedden van opgravingen in groter, synthetiserend onderzoek. Hij constateert dat steeds minder middelen beschikbaar zijn voor de uitwerking van opgravingen. Hij vreest dat de

archeologie zijn geloofwaardigheid verliest als wel wordt gegraven, maar de vondsten niet worden uitgewerkt en gepresenteerd aan het publiek. De relatie opgraving-onderzoek-musea moet dan ook veel aandacht krijgen.

Het kleine publiek

Onderwijskundige I. van Manen bekijkt de mogelijkheden van archeologie voor het onderwijs. 'Het kleine publiek' zoals Van Manen de schooljeugd noemt, vindt archeologie erg leuk en spannend. Opgraven heeft altijd een avontuurlijk karakter gehad. Een archeoloog is een beetje een ontdekkingsreiziger in de tijd. Daarnaast sluit de methodiek goed aan bij vaardigheden in de basisvorming. In het huidige onderwijs staat 'zelf onderzoek doen' centraal. Door leerlingen zelf te laten ervaren wat een archeoloog doet, wordt de archeologie meer inzichtelijk gemaakt. Van Manen stelt voor beter aan te sluiten bij de inhoud van het onderwijs door samen met docenten aanvullend lesmateriaal ontwikkelen. Zoals musea vaak een educatieve dienst hebben die lesboekjes maken en cursussen voor leraren opzetten, zouden ook archeologen de dialoog met docenten moeten starten. Een 'regionale verbindingsofficier' zou daarbij kunnen helpen het contact tussen archeologie en onderwijs te onderhouden en verdiepen.

Publieksproducten

Publicist A. Carmiggelt vraagt zich in zijn lezing af wat moet worden verstaan onder 'het grote publiek'. Op basis van de bevindingen uit het door Magendans aangestipte *Bevolkingsonderzoek Archeologie* komt hij op een harde kern van vijf- tot tienduizend personen en een groep van algemeen geïnteresseerden van enkele tienduizenden, mogelijk honderdduizend personen. De grootste aandacht voor archeologie is volgens Carmiggelt tijdens de tentoonstelling en de publicatie van *Verleden Land* geweest. Van het boek bij de tentoonstelling uit 1981 werden 120.000 exemplaren verkocht, een ongeëvenaard aantal. Carmiggelt vraagt zich af of men treurig moet zijn over de aantallen bezoekers die de archeologische musea in Nederland niet bezoeken. Hij ziet geen heil in het laten toenemen van de 'fun-factor', maar voelt er veel meer voor kwalitatief goede en diverse publieksproducten aan te bieden. Carmiggelt pleit voor een sterke positie van publieksvoorlichting om bij de overheid geld vrij te maken voor archeologisch onderzoek, waar hij een verschraving bespeurt.

Aan de putrand

Voorbeelden uit de praktijk van de gemeentelijk archeoloog worden gegeven door M. van Veen van de afdeling Archeologie van de gemeente Den Haag. Voorlichting aan de rand van de opgravingsput is een heel belangrijke taak van de

opgravingsput is een heel belangrijke taak van de archeoloog. Haar ervaring met bezoekers van opgravingen in Den Haag is dat mensen nieuwsgierig zijn naar wat onder hun straat te vinden is. Het contact met een breed en divers publiek is erg direct. Van Veen ziet publieksvoorlichting vooral als een goede investering in het maatschappelijk draagvlak voor de archeologie.

A. Habib, hoofd geotechniek bij Grontmij Advies en Techniek, ziet publieksvoorlichting eveneens als een investering. Hij benadrukt dat de projectontwikkelaar tussen opdrachtgever en publiek staat. Habib wil graag bijdragen aan de kwaliteit van de leefomgeving en acht het vanzelfsprekend dat sporen van het verleden in de omgeving worden geaccentueerd. De toenemende regelgeving ziet hij als een bedreiging voor de creativiteit. Immers, verwijzingen in straatnaamborden of grondsporen in de bestrating verwerken is ook niet alles.

Geen groot maar breed publiek

In de aansluitende discussie buigen de vijf sprekers en de aanwezigen zich onder leiding van Th. Maarleveld, secretaris van de SNA, over de stelling dat het grote publiek de Nederlandse archeologie nooit interessant zou vinden. Hierover lopen de meningen in de zaal uiteen. Magendans stelt dat archeologie mensen wel boeit, maar dat 80% van de bezoekers in het RMO komt voor de mummies en niet voor de Nederlandse archeologie. Daarnaast spreekt Magendans liever van een 'breed publiek' dan van het 'grote publiek'. Niet iedereen is geïnteresseerd in archeologie, zoals ook niet iedereen van voetballen houdt. Het is volgens haar de vraag of je iedereen in het museum wilt krijgen of slechts diegenen die openstaan voor de archeologie. J. Thijssen, gemeentelijk archeoloog in Nijmegen, is het met Magendans eens. Volgens hem heeft de groep mensen die je kunt interesseren voor archeologie haar begrenzingen, een plafond. Op lokaal niveau is de betrokkenheid van mensen groter en dat verklaart volgens Thijssen het succes van de stadsarcheologie. Mensen willen nu eenmaal graag weten wat in hun omgeving gebeurt.

Financiering

Een ander belangrijk punt waar tijdens de discussie uitgebreid bij stil werd gestaan is de financiering van activiteiten. Zou bij een opgraving een percentage van de kosten moeten worden gereserveerd voor publieksactiviteiten? En hoeveel zouden die kosten dan bedragen? Het idee een fonds op te richten om publieksactiviteiten uit te financieren wordt naar voren gebracht. Zo kan ook een tentoonstelling worden gemaakt over een opgraving waarvoor slechts weinig budget beschikbaar is. In Den Haag wordt al gebruik gemaakt van een fonds om publicaties over opgravingen financieel mogelijk

te maken. Dat zou ook op landelijk niveau mogelijk moeten worden.

Conclusie

Het belang van de bewustmaking van het publiek van het archeologisch erfgoed is voor iedereen – van archeoloog tot projectontwikkelaar – overduidelijk. De wijze waarop dit het beste kan worden uitgewerkt, zowel in het Verdrag van Malta als daarbuiten, blijft een onderwerp voor verdere studie.

De auteur is medewerker bij de SNA.